

Tomáš JIRÁNEK

Československá vojenská mise v Kanadě: Činnost a výsledky¹

Abstract: *The Czechoslovak military mission in Canada (1941–1943) aimed to secure the enlistment of local Czechs to Czechoslovak units in Great Britain. The original expectations regarding the number of men who could be enlisted were overoptimistic; in just under 2 years only 147 men were sent to Europe. There were various reasons for this: overreliance on the patriotism of the emigrants, the younger generation of which no longer had strong links with the mother country and who often enlisted in the Canadian army; the late launch of the recruitment drive; enemy propaganda from the Slovak Hlinka Guard and the Nazis; and the fact that Czech settlements were spread all over Canada. Similar problems were also faced by representatives of other European nations that had come to Canada for the same purpose.*

Key words: *Second World War; Czechoslovak overseas resistance; Czechoslovak military mission in Canada; enlistment of soldiers into overseas forces*

Kanada před válkou a ve válce

Pro první světové válce se Kanada spolu s dalšími dominii začala více vymezovat vůči Velké Británii jakožto “mateřské zemi”. Podmínky vzájemného soužití se ale podařilo postupně upravit tak, že byly přijatelné pro obě strany. V roce 1925 zřídila Británie zvláštní ministerstvo pro dominia (dosud zámořská území spravovalo ministerstvo kolonií), na konferenci v roce 1926 pak formálně uznala autonomii a statutární rovnost členských zemí a na tomto základě vznikl Commonwealth, Britské společenství národů. Jeho členové na oplátku uznali svrchovaná práva britské Koruny a potvrdili, že zůstanou příslušníky Britské říše. Westminsterský statut z prosince 1931 šel ještě dál, přiznal dominii *de facto* právo na samostatnou vnitřní i zahraniční politiku a z Británie a dominii učinil volné sdružení států. Možnost vést samostatnou zahraniční politiku měla

1 Tato studie navazuje na edici kroniky mise, viz Tomáš JIRÁNEK, *Kronika československé vojenské mise v Kanadě (1941–1943)*, Scientific Papers of the University of Pardubice, Series C, Faculty of Humanities 9 (2003), s. 205–238, a na studii představující důvody pro vyslání mise a její přípravu na britské půdě, viz Tomáš JIRÁNEK, *Československá vojenská mise v Kanadě za 2. světové války – předhistorie*, *Theatrum historiae* 6, 2010, s. 163–176. K otázce čs. vojenských misí za druhé světové války viz též Zlatica ZUDOVÁ – LEŠKOVÁ, *Československá vojenská zahraniční služba 1939–1945. Úvod do problematiky*, in: *Československá vojenská zahraniční služba v letech 1939–1945*, Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR 43, 2008, s. 10–91; Julius BALÁŽ, *Československá vojenská mise v Kanadě (1941–1943) a v Brazílii (1943–1945)*, in: *Československá vojenská zahraniční služba*, s. 234–245.

velký význam, na druhou stranu ale je patrné, že kanadské zájmy se od britských příliš nelišily, trvaly úzké hospodářské vazby a Kanada se navíc necítila být ohrožena. V rámci Společnosti národů nevystupovala nijak aktivně a v druhé polovině třicátých let, kdy se vyostřovaly vztahy v Evropě, do poslední chvíle podporovala britský appeasement.² Ale jen ve vztahu ke střední Evropě. V době, kdy vrcholila mnichovská krize, kanadská vláda tajně rozhodla, že bude nutno vyhlásit válku Německu, pokud tak učiní i Velká Británie.³

V září 1939, několik dnů po vyhlášení války Británií Německu, kanadští poslanci – ostatní dominia se ještě nějaký čas držela spíše zpět – jednomyslně odhlasovali „*podporu britskému válečnému úsilí*“.⁴ Do války vstoupila Kanada již 10. září. Zpočátku se jednalo hlavně o podporu hmotnou, kanadská armáda byla slabá a na válku nepřipravená, mnoho dobrovolníků muselo být odmítáno, protože pro ně nebyl prostor, výstroj a výzbroj,⁵ ale první kanadská pěší divize byla vyslána do Británie už v prosinci 1939. Kanadské válečné loďstvo se podílelo na ochraně konvojů mezi Evropou a Amerikou, letectvo se mimo vlastní účast v bojích zaměřovalo na výcvik letců nejen ze zemí Commonwealthu, ale i z jiných států. Kanada podpořila Velkou Británii také finančně. Současně docházelo k stále většímu sblížení Kanady s USA.⁶

Válka, zejména díky rostoucím dodávkám do Británie, podpořila hospodářský rozvoj Kanady, nezaměstnanost, která v době světové hospodářské krize dosáhla až 25 % práce-schopného obyvatelstva,⁷ vymizela, naopak se začal projevovat nedostatek pracovních sil. Do výroby se ve velkém množství zapojovaly ženy a vláda navíc založila National Selective Service, výbor, bez jehož svolení nesměl nikdo změnit pracoviště.⁸

Důležitou otázkou byla ochota jednotlivých Kanadánů vstoupit do armády a jít bojovat, a to zejména mimo americký kontinent. V době, kdy do Kanady přijela československá vojenská mise s cílem získávat krajanů pro vstup do československých jednotek v Británii, se řešila otázka povinných odvodů. Ty byly sporným bodem a vyvolávaly řadu emocí. Na bojiště mimo Kanadu proto vláda posílala pouze dobrovolníky. Dne 27. dubna 1942 se o této věci konalo referendum, v němž se projevila rozpolcenost Kanady: anglofonní Kanadáné se vyslovili pro, zatímco většina obyvatel Québecu se postavila proti – ostatně

2 Lenka ROVNÁ – Miroslav JINDRA, *Dějiny Kanady*, Praha 2000, s. 201, 210. Viz též Jaroslav CĚSAR, *Britská říše v období imperialismu 1870-1945*, Praha 1970, s. 237 an.

3 David J. BERCUSON, *Maple Leaf against the Axis. Canada's Second World War*, Toronto 1995, s. 5.

4 L. ROVNÁ – M. JINDRA, *Dějiny Kanady*, s. 210.

5 Jeffrey A. KESHEN, *Saints, Sinners, and Soldiers. Canada's Second World War*, Vancouver 2004, s. 13.

6 L. ROVNÁ – M. JINDRA, *Dějiny Kanady*, s. 211–214. Viz též J. CĚSAR, *Britská říše*, s. 282; D. J. BERCUSON, *Maple Leaf against the Axis*, s. 20.

7 Tamtéž, s. 3.

8 L. ROVNÁ – M. JINDRA, *Dějiny Kanady*, s. 214.

už v září 1939 Quebečané hromadně podepisovali petice proti účasti Kanady v “extraterritoriální” válce.⁹ Výsledkem byl nakonec kompromisní zákon č. 80, který umožňoval povinné odvody jen v případě naléhavé nutnosti.¹⁰ Přesto vojenský stejnokroj během druhé světové války obléklo přes 40 % kanadských mužů ve věku od 18 do 45 let.¹¹

Českoslovenští vystěhovalci v Kanadě

Na konci třicátých let čítala Kanada něco málo přes 11 milionů obyvatel, z nichž téměř polovina žila na venkovských farmách a v malých městech nebo vesnicích. Zhruba 5,7 milionu Kanadánů se hlásilo k britskému původu, asi 3,5 milionu k původu francouzskému, ze zbývajících 20 % měla velká část své kořeny také v Evropě. Většina Kanadánů, asi 9,4 milionu, se narodila již v Kanadě.¹²

Československá krajanská kolonie v Kanadě nebyla zdaleka tak početná jako v USA. Je možno říci, že vystěhovalci z Československa volili Kanadu spíše jako náhradní řešení. Většina jich totiž měla původně namířeno do USA, ale tam se mezi stávajícím obyvatelstvem již od přelomu století začala projevovat nespokojenost s nově přichozími imigranty. Válka přistěholectví dočasně utlumila, ale velmi brzy po skončení bojů se nové tisíce Evropanů vydaly na cestu přes Atlantik. Americká vláda proto připravila omezující opatření a dne 19. května 1921 vstoupil v platnost tzv. tříprocentní zákon, jenž přistěholectví určil hranice a povoloval napříště pro každý stát určitou kvótu. Pro Československo činila tato kvóta, odvozená od počtu lidí daného původu žijících v USA dříve, nejprve 14 282 osob ročně, od roku 1924 pak byla snížena na 3 073 osob.¹³ Proto se vystěhovalci z ČSR zaměřili více na jiné americké státy, jež zprvu považovali jen za přestupnou stanici, z níž bude přesun do USA snazší. Vedle některých latinskoamerických zemí, zejména Argentiny a v menší míře Brazílie, se jednalo především o Kanadu, která nabízela dobré podmínky hlavně zemědělcům. Vzhledem k dopadům světové hospodářské krize ale i Kanada roku 1930 přistěholectví téměř zcela zastavila, přesněji řečeno stanovila

9 J. A. KESHEN, *Saints, Sinners, and Soldiers*, s. 13.

10 L. ROVNÁ – M. JINDRA, *Dějiny Kanady*, s. 213, 217.

11 J. A. KESHEN, *Saints, Sinners, and Soldiers*, s. 256.

12 D. J. BERCUSON, *Maple Leaf against the Axis*, s. 2–3.

13 Alfred M. MAYER, *Československé vystěholectví a jeho příčiny*, in: *Československé vystěholectví s hlediska potřeb naší doby*, Praha 1934, s. 3–11, zde s. 7. Ona tři procenta znamenala, že nově mohli v určitém roce přijít přistěhovalci určitého původu v takovém počtu, jenž odpovídal 3 % imigrantů z dané země, žijících v USA na začátku 20. století. Jak je patrné, tato podmínka se postupně zpříšňovala.

přísné podmínky, jimž málokdo vyhověl. Mohli přicházet pouze zemědělci s rodinami a určitým kapitálem, kteří museli od vlády dostat zvláštní povolení.¹⁴

Počet krajanů v Kanadě v době, kdy mise dorazila, se nedal určit přesně, sami členové mise jej odhadovali na asi 16 000 Čechů a 19 000 Slováků. Československé národní sdružení (dále ČSNS) mělo kolem 8 000 členů.¹⁵

O krajanském hnutí v Severní Americe těsně před druhou světovou válkou a na jejím začátku podali zajímavá svědectví dva muži, kteří mezi krajany pracovali a snažili se jich co nejvíce získat pro československou věc. Oba se sice soustředili na USA, kde mělo krajanské hnutí trochu jinou a delší tradici než v Kanadě, ale určité společné prvky s poměry mezi krajany v Kanadě, jak dokládá pozdější práce kanadské mise, existovaly. Jednalo se o senátora Vojtu Beneše¹⁶ a tehdejšího plk. gšt. Oldřicha Španiela.¹⁷

Vojta Beneš cestoval po USA na pozvání krajanských organizací od konce září do prosince 1938 a své postřehy, týkající se pohledu jak Američanů, tak československých vystěhovalců a jejich předáků, amerických Poláků, Němců, Maďarů a dalších na události ve střední Evropě, zachytil ve vzpomínkové knize.¹⁸ Beneš zaznamenal, že krajanské organizace v USA, v nichž doufal najít silnou podporu, živoří,¹⁹ a přičítal to výměně generací a asimilaci potomků přistěhovalců, zejména těch žijících ve městech, kteří již měli svo-

14 V. TLAPÁK, *Vyhličky vystěhovalectví do ciziny*, in: *Československé vystěhovalectví*, s. 23–35, zde s. 25.

15 Rudolf NEKOLA, *Čtení o Kanadě*, Praha 1947, s. 109, 185. Tato Nekolova práce vznikla sloučením článků, které napsal ještě v době působení v kanadské misi na přelomu let 1942 a 1943. Téměř všechny byly zařazeny do kanadského čísla časopisu *Čechoslovák* 5, č. 13, 26. 3. 1943. Podle jiného zdroje žilo v druhé polovině třicátých let v Kanadě 30 401 lidí českého a slovenského původu, z toho 2/3 tvořili Slováci. Československou státní příslušnost tehdy mělo 18 492 krajanů. Necelá polovina krajanské kolonie se zabývala zemědělstvím. Římských katolíků bylo 24 266, evangelíků 1 696. Viz *Průvodce po československém zahraničí*, Praha 1938, s. 107. Cit. dle Jaroslava VACULÍKA, *Češi v cizině 1850–1938*, Brno 2009, s. 143.

16 Vojta Beneš (1878–1951), starší bratr prezidenta Edvarda Beneše. V USA působil již za 1. světové války a podílel se na rozvoji krajanského hnutí, viz například jeho knihu *České národní sdružení: vznik a historie revolučního hnutí osvobozenkého mezi svobodomyšlnými a evangelickými Čechy ve Spojených Státech Amerických*. Stručně načrtl a do rámce osvobozenkého zápasu za svobodu vlasti upravil Vojta Beneš, Chicago 1925; TÝŽ, *Československá Amerika v odboji. 1. Od června 1914 do srpna 1915*, Praha 1931; *Druhá čítanka pro české děti v Americe*. Do věnce rodinného a dětského života z písní, povídek, pohádek, veršů a říkadel uvil Vojta Beneš, New York 1916; TÝŽ, *Jak žije a trpí naše domovina pod ranami války*, Chicago [1917?]; *Vojáci zapomenuté fronty: Hlas krve a svědomí*. Vzpomínky i dojmy, touhy i pochyby, výzvy i prosby k lidu z české krve ve Spojených státech, napsal v bouři světové války Vojta Beneš, Praha 1923.

17 Oldřich Španiel (1894–1963), bratr sochaře Otakara Španiela. V USA s podobným cílem pobýval již v době 1. světové války, viz například Oldřich ŠPANIEL, *K cestě čs. vojenské mise do Spojených států v r. 1918. (Několik vzpomínek.)*, in: *Československá legie ve Francii*. I., Praha 1928, s. 266–270.

18 Vojta BENEŠ, *První vojáci nejzápadnější fronty*, Praha 1946.

19 Tamtéž, s. 70 a porůznu.

ji vlast v Americe, a naproti tomu vztah k rodišti svých předků ztráceli.²⁰ Podobný vývoj se dal očekávat i v Kanadě.

Oldřich Španiel odešel do zahraničí v červenci 1939 a jeho kniha, napsaná v roce 1941,²¹ si kladla za cíl shrnout dosavadní průběh československého zahraničního odboje a popsat krajanské zázemí, o něž se exilové vedení mohlo v Americe opřít. Okrajově se věnoval i Kanadě. Podle jeho údajů čítala krajanská kolonie v Kanadě na začátku druhé světové války kolem 30 000 osob, z nichž zhruba polovina již přijala kanadské státní občanství. Většinu tvořili Slováci, hojně zastoupeni byli také židé, z hlediska sociálního se jednalo z hlavně o příslušníky nižších vrstev, dělníky a zemědělce.²² Hned po výzvě bývalého prezidenta Beneše k boji založili krajané v Torontu Sdružení Slováků, Čechů a Podkarpatorusů, v Montréalu pak Československé národní sdružení. Po nějaké době se oba spolky spojily pod hlavičkou ČSNS, které na jaře 1940 čítalo již kolem 80 poboček rozložených až k pobřeží Tichého oceánu. Jednu z těchto filiálek, a to v Tupper Creek v Britské Kolumbii, založili i českoslovenští Němci.²³ V čele celého sdružení stál bývalý ruský legionář Slovák Štefan Rudinský. Kanadští krajané se v letech 1940 a 1941 snažili podporovat československý zahraniční odboj alespoň finančně, a vzhledem k tomu, jak skromně většina z nich žila, byly výsledky sbírek úctyhodné. Vedle skromných sociálních podmínek znepříjemňoval krajanům v Kanadě život i postup vlády, která sice uznala československou exilovou vládu 12. října 1940, ale podle zákona ze září 1939 (*Defense of Canada Regulations*, § 26A) byli občané bývalé ČSR pokládáni za nepřátelské cizince a museli se každý měsíc hlásit u úřadů. Zákon se podařilo změnit po vytrvalé snaze československého generálního konzulátu v Montréalu až 7. dubna 1941, do té doby ovšem tohoto nedopatření hojně využívala nepřátelská propaganda.²⁴

Výběr sídla mise a začátek práce

Byl to právě zmíněný plk. gšt. Oldřich Španiel, kdo na rozkaz ministra národní obrany gen. Ingra připravoval pro nově příchozí v Kanadě již od ledna 1941 půdu.²⁵ Členové mise

20 Tamtéž, s. 109.

21 Oldřich ŠPANIEL, *Československá armáda druhého odboje*, Praha 1945. Autorův úvod je datován v Montréalu 31. 5. 1941.

22 Tamtéž, s. 162.

23 Tamtéž, s. 163.

24 Tamtéž, s. 163–164.

25 Vojenský ústřední archiv (dále VÚA) Praha, f. Ministerstvo národní obrany (dále MNO) Londýn, inv. č. 28, kart. 20, fasc. 20, č.j. 2 482-I/2. odd. 1941, Španiel Ingrovi 18. 8. 1941.

sami hned v prvních dnech po příjezdu vykonali návštěvy u kanadských vládních činitelů, v zastoupení nepřítomného premiéra je přijal ministr spravedlnosti Ernest Lapointe, jednali s ministrem národní obrany Ralstonem a britským vysokým komisařem v Kanadě Malcolmem MacDonalodem. Tato setkání zprostředkoval čs. generální konzul v Montréalu František Pavlásek.

Krajanská otázka hrála důležitou – ale ne hlavní – úlohu v úvahách, kde by se mise měla usídlit. Zvítězil právě Montréal, v němž a v jeho bezprostředním okolí žilo tehdy asi 4 000 krajanů.²⁶ Montréal byl sice až druhým největším krajanským střediskem v Kanadě (po Torontu, kde sídlilo ústředí Čs. národního sdružení), ale nabízel jiné výhody. Nacházel se tam čs. generální konzulát, který v Montréalu zůstal i poté, co bylo v červenci 1942 v Ottawě zřízeno čs. vyslanectví, a město mělo také dobré dopravní spojení na všechny strany. Ve stejné budově jako konzulát, v Keefer Building v St. Catherine Street č. 1440, si mise pronajala kanceláře. A ve stejné budově mise také prvně veřejně vystoupila: 19. července 1941 tam měli proslov plk. Kudláček a pplk. Ambruš na veliké manifestační schůzi v prostorách Čs. národního sdružení. K této schůzi vyšlo rozsáhlejší číslo týdeníku *Nová vlast*, v němž bylo uveřejněno první náborové provolání.

Při náboru se vycházelo z již dříve sjednaných podmínek: do čs. armády nesměli být přijímáni kanadští ani britští občané, ti, jež kanadské úřady označily za nepostradatelné, nábor měl být veden na základě naprosté dobrovolnosti. Kanada nepřijala žádné závazky, ani finanční, ani materiální, ani léčebné či jiné. Kanadské úřady slíbily pomoc, ale všechen potřebný materiál, jako například stejnokroje aj., bude muset mise zaplatit, a to hned při předložení účtu. Ubytování pro čs. dobrovolníky nemohla kanadská vláda zajistit, a to ani za finanční náhradu, pouze lékařské prohlídky měli provádět kanadští lékaři podle kanadských předpisů. Kanadané pak lékařské prohlídky zajišťovali nejen na vlastním území, ale také v sousedních USA. To misi značně zjednodušilo práci.²⁷ Podmínky tedy byly tvrdé, ale jasně stanovené.

Mise se spoléhala hlavně na krajanské organizace v Kanadě, ale kanadské úřady mohly vypomoci i při vyhledávání krajanů. S pomocí Státního statistického úřadu se začalo pracovat na evidenci čs. občanů v Kanadě.

Jak už bylo řečeno, odvody do čs. vojska byly vyhlášeny na první veřejné schůzi 19. července. O čtyři dny později odvody na konzulátu v Montréalu začaly. Jedna schůze ale nestačila k tomu, aby zajistila dostatek zájemců o vstup do čs. armády na několik měsíců dopředu. Bylo nezbytné pracovat neustále přímo mezi krajany, dopisovat si s jednotlivými pobočkami jejich sdružení, domlouvat návštěvy a pak je také konat, to vždy s pečlivě

26 R. NEKOLA, *Čtení o Kanadě*, s. 42.

27 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 35, fasc. 5, č.j. 419-I/2. odd., Inspektorát čs. letectva ministerstvu národní obrany 31. 1. 1942.

připraveným itinerářem, aby mise postihla co nejvíce míst, kde se krajané usadili, současně ale aby bylo jejího času co nejlépe využito a její působení aby přineslo žádoucí odezvu.

Nábor v Kanadě rychlých výsledků nedosáhl, přinejmenším ne tak rychlých, jak si představoval Londýn. Exilová vláda v Londýně od počátku vykazovala značnou netrpělivost. Již na konci července 1941, tedy necelý měsíc poté, co mise dorazila do Kanady, psal Brejcha Nekolovi: „[...] *Jsmo stále dotazováni z Londýna, kde jsou vojáci.*“²⁸ Zájem projevovali i Britové. Plk. Carlisle z War Office se v druhé polovině srpna dotazoval čs. vojenského a leteckého atašé plk. J. Kally, kdy je asi možno počítat s prvním transportem československých dobrovolníků z Kanady, a naznačoval, že „*100, 50 i 25 dobrovolníků, odeslaných prvním transportem, by bylo dobrých.*“²⁹ Gen. Ingr, jehož se Kalla na stav věci dotazoval, musel v té chvíli přiznat, že stav náboru v Kanadě nezná, protože ještě nepřišla žádná zpráva.³⁰

Součinnost s krajauskými organizacemi

Díky poměrně značnému počtu krajanů v Kanadě a v USA působila na území těchto států dosti hustá síť krajauských organizací a jejich poboček. Hned v počátečních úvahách o náboru v zámoří se proto počítalo se jejich součinností, která pak opravdu probíhala k oboustranné spokojenosti. V USA, které až do prosince 1941 stály stranou války, měly krajauské organizace významnější úlohu, protože tam nebylo možno dělat nábor tak veřejně, jako tomu bylo v Kanadě.³¹

Krajané se snažili prospět čs. vojenskému odboji různými cestami. Jak už bylo uvedeno, příspěvek na financování náboru dobrovolníků v USA a v Kanadě byl politickými místy v Británii ze zásadních důvodů odmítnut, ale další možnosti nezůstaly nevyužity. Jednalo se o různé peněžité dary čs. vojákům v Británii,³² prapory³³ či

28 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, č.j. 4 109, Brejcha Nekolovi 28. 7. 1941.

29 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 26, kart. 19, fasc. 17, č.j. 2 237-I/1941, Plk. J. Kalla gen. S. Ingrovi 21. 8. 1941.

30 Tamtéž, gen. Ingr, plk. Kallovi 26. 8. 1941.

31 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 28, kart. 21, fasc. 24, č.j. 3 012-I/2 odd. 1941, Španiel Ingrovi 2. 10. 1941.

32 Například Čs. národní jednota v Torontu zaslala v prosinci 1940 celkem 125 £. VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 26, kart. 12, fasc. 23, č.j. 4 554-I-2/1940.

33 Svaz čs. katolíků (jinde uváděn jak Národní svaz českých katolíků v Chicagu) a Sdružení Čechoslováků v Texasu darovaly prapor pro 2. pěší pluk na podzim 1942. To mělo ohlas u těch krajanů, kteří

sanitky.³⁴

Spolupráce s krajankami a jejich organizacemi

První pokus o spolupráci s ženskou krajanskou organizací nevyšel. Mise s sebou přivezla značné množství propagačního materiálu a potřebovala pomoci s jeho rozšiřováním. Požádala proto právě ženskou organizaci (zřejmě montréalskou), ale její představitelky se obávaly, že by jim tím příliš narostla práce, kterou by nemusely zvládnout. Proto odmítly, a mise byla nucena zajistit věc sama. Tato zkušenost naštěstí byla ojedinělá, protože v pozdější době právě ženy – krajanky odvedly při náboru obrovský kus práce a měly na jeho výsledcích, i když celkově poměrně skromných, velkou zásluhu.³⁵

Značný význam z tohoto hlediska měla přítomnost, ale hlavně práce manželky velitele mise paní Milady Kudláčkové, která se jako neoficiální spolupracovnice mise obracela na čs. ženy v Kanadě a v USA. Ženské spolky v krajanském hnutí v Kanadě představovaly dosti vzácný prvek. Ženy většinou pracovaly v krajanském hnutí společně s muži, pouze čtyři pobočky Čs. národního sdružení měly ženské odbory: Toronto, Chatham, Montréal a Winnipeg. Tyto odbory do té doby neprojevovaly větší aktivitu, povětšinou se věnovaly pořádání dobročinných bazarů a koncertů. Zdá se, že mise velmi brzy vystihla možnosti využití ženských organizací, potažmo jednotlivých žen, které podněcovaly muže k plnění občanské povinnosti ve zbraní. Právě paní Kudláčková se ujala organizování ženských odborů v dalších pobočkách, takže brzy z původních čtyř vzniklo několik desítek ženských organizací. Milada Kudláčková sama vstoupila do Čs. národního sdružení v Kanadě,³⁶ dalším podnětem, kterého využila, bylo napojení na Čs. Červený kříž v Londýně,

---

nesmýšleli katolicky: „... České národní sdružení poněkud demonstračně z popudu některých radikálů jako odpověď na věnování praporu 2. pěšímu pluku rozhodlo se věnovat všem jednotkám tzv. husitské prapory. MNO sděluje však, že všechny naše vojenské útvary své prapory již mají a budu musit nyní vhodnou formou Českému národnímu sdružení sdělit tuto věc. ...“ VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 45, fasc. 34, č.j. 4 739-I/2. odd. 1942, Plk. Španiel ministerstvu národní obrany 28. 11. 1942. Viz též tamtéž, inv. č. 28, kart. 20, fasc. 22, č.j. 2 855-I/2. odd. 1941, Plk. Španiel ministerstvu národní obrany 23. 9. 1941.

34 Čs. pomocný výbor v Americe za pomoci krajanských spolků zakoupil dvě ambulance, úplně zařízení pro vojenské potřeby, které byly 20. 5. 1941 naloděny na anglickou nákladní loď Empire Springbuck pro čs. armádu v Anglii. VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 28, kart. 32, fasc. 60, č.j. 13 571-I/2, MZV ministerstvu národní obrany 3. 10. 1941.

35 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, Kronika čs. vojenské mise v Kanadě, s. 12.

36 Učinila tak 2. 4. 1942 v Montréalu. Ústředí Čs. národního sdružení v Kanadě se nacházelo v 45 Richmond Street West v Torontu. VÚA Praha, f. Pozůstalost Č. Kudláčka, členská legitimace M. Kudláčkové.

jehož byla členkou stejně jako její manžel. Významným prvkem ve vztahu k čs. krajanům v Americe byla také manželka prezidenta, paní Hana Benešová, i když ta mohla působit jen zprostředkovaně. Dělal to například prostřednictvím pozdravných adres, jež pak velitel mise plk. Kudláček s průvodním dopisem rozesílal ženským spolkům.³⁷ Krajaneky nezůstaly pozadu za velkým množstvím kanadských žen, které se zapojily do válečného úsilí prostřednictvím svých organizací.³⁸

Zapojení známých osobností a další metody

Mezi známé postavy, jichž mise při své práci využila, patřil již zmíněný Vojta Beneš, ministr zahraničí čs. exilové vlády Jan Masaryk, který na konci listopadu 1941 navštívil Kanadu, na počátku prosince téhož roku následoval ministr Ján Lichner, jenž se snažil působit především na Slováky. J. Lichner promluvil na celé řadě schůzí poboček Čs. národního sdružení i při jiných příležitostech (5. prosince v Montréalu, 9. t. m. v Sudbury, 12. ve Franfordu, 13. v Torontu, 14. pak v Hamiltonu a Chathamu).

Jistý význam mělo také osobní kouzlo některých členů mise, jmenovitě por. Brejchy, navíc letce s bojovou zkušeností z Británie. „[...] *Youngstown Vindicator* přinese celou stránku Tvých fotografií. Je tu po nich strašná poptávka. [...] *Děvčata v New Yorku, v Pittsburghu i v Chicagu hovoří jen o Tobě. Ptají se po Tobě a já zařídil file s heslem Brejcha. Potřebuji různé příběhy z Tvého života. Takové drobnůstky. Mužští o Tebe nestojí, ale na ženské působí sex appealem, a to se musí využít*“, psal Brejchovi Nekola z Chicaga již měsíc po příjezdu mise.³⁹ Škoda, že na ženy a dívky se nábor nevztahoval ...

Propagace

Mise dále využívala různých výročí a dat významných pro československé dějiny, mimo jiné narozeniny T. G. Masaryka, narozeniny E. Beneše, data spojená s M. R. Štefánikem,

37 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, č.j. 4 249/41, Čs. vojenská mise v Kanadě Čs. národní radě v Chicagu 10. 9. 1941. Součástí adresy z konce léta 1941 byl barevný obrázek Charlotte Masarykové, další známé ženy z novodobých československých dějin, jež měla zřejmě působit také svým americkým původem.

38 Kromě Červeného kříže a jeho mládežnické odnože se jednalo hlavně o National Council of Women of Canada, Women's Christian Temperance Union, Catholic Women's League of Canada, National Council of Jewish Women a Federated Women's Institutes. Viz J. A. KESHEN, *Saints, Sinners, and Soldiers*, s. 25.

39 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, č.j. 4 121, Nekola Brejchovi 9. 8. 1941.

28. říjen, 17. listopad, kongresy Čs. národního sdružení (IV. kongres se konal 28. – 29. listopadu 1941 v Torontu), stranou nezůstala filatelie, byly vydány poštovní známky s E. Benešem, M. R. Štefáníkem či s tématem známé koledy *Good King Wenceslaus*.

K náborovým účelům sloužilo i vydávání a rozšiřování různých tiskovin. Některé dal velitel mise natisknout ještě v Británii, jednalo se o 1 000 výtisků sborníku *Czechoslovakia Fights for Freedom* a 1 000 kusů propagačního letáku o Československu.⁴⁰ Většinou v Kanadě potom byly tištěny náborové informace, různé letáčky, plakáty, knihy a další, které mise jednak rozesílala, jednak vozila s sebou na cesty, jednak nabízela při různých příležitostech, například při bazarech pořádaných ženskými odbory apod. Využívalo se poznatků o životě dobrovolníků, kteří se již zařadili do čs. jednotek v Británii. Mise zaslala ČTK v New Yorku například text s názvem *Dopisy, které mi píše můj syn*, dále rozhovor s velitelem mise plk. Č. Kudláčkem a článek plk. Kudláčka k Novému roku 1942.

V létě 1942 založila mise tiskovou službu s názvem *Československé zpravodajství, Montréal*, která vydávala bulletiny. Od 6. července 1942 až do odjezdu mise z Kanady vyšlo 72 čísel. Tato tisková kancelář měla usnadnit spojení se všemi složkami krajanského života a zajistit jim spolehlivé informace. Část podkladů získávali členové mise sami, část jim zasílalo vojenské oddělení propagandy při MZV v Londýně, jako například různé texty týkající se prezidenta Beneše, čs. jednotky v Tobruku, fotografie, zprávy pro tisk, výňatky z britského tisku a podobně.

Během ledna 1943 připravili členové mise podklady pro vydání "kanadského" čísla *Čechoslováka*, který byl vydáván ministerstvem zahraničí v Londýně. Do čísla přispěl kanadský premiér Mackenzie King, ministr národní obrany Ralston, kanadský vyslanec v SSSR Wilgres a další. Toto zvláštní číslo vyšlo až na konci března 1943,⁴¹ tedy poté, co byla mise rozpuštěna.

Nebylo možno pominout ani takový fenomén, jakým byla a je česká hudba. Dne 27. listopadu 1941 se v Ottawě konal koncert, na němž byla provedena díla B. Smetany a A. Dvořáka. Koncert se konal pod záštitou nejvyššího komisaře pro Kanadu a jeho ženy princezny Alice hraběnky z Athlone. Zúčastnilo se asi 2 000 posluchačů, mezi nimi zástupci Kanady, USA, Belgie, Nizozemí, Irska, Brazílie, Chile, Svobodných Francouzů

40 Zakázka zadaná soukromé firmě (Bonner & Co. Ltd. v Londýně) stála 452 £, což znamenalo překročení částky určené na propagaci. Proto MNO poskytlo misi půjčku, která měla být uhrazena z výtěžku za prodané sborníky. „*Pokud by pak bylo třeba část materiálu rozdati zdarma na propagaci, je třeba úhradu získati zvýšením prodejní ceny.* [...]“ VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 26, kart. 11, fasc. 20, č.j. 10 210-IV/ 2. odd. 1941, MNO čs. vojenské misi v Kanadě (t. č. ještě v Londýně) 7. 6. 1941. Jak je zřejmé, finanční základna mise nebyla příliš silná, což mohlo působit i škodlivě. Obecně platí, že propagační materiál by se měl rozdávat zdarma, ne prodávat.

41 Čechoslovák 5, č. 13, 26. 3. 1943.

a Polska a také delegace čs. letců, která dorazila do Montréalu o dva dny dříve. O přestávce promluvil k přítomným čs. ministr zahraničí Jan Masaryk.

Využití krajanového tisku

Sdělovací prostředky obecně hrály při náboru významnou úlohu a jednalo se hlavně o krajanový tisk jednak proto, že byl krajanům nejprístupnější, jednak se v dané době vzhledem k neutralitě USA americký tisk do protiněmecké kampaně příliš zapojovat nechtěl. Během první cesty za krajany v létě 1941 se podařilo dohodnout spolupráci s krajanovým tiskem, npor. Nekola psal již 29. července do Kanady: „[...] *Já tu [v New Yorku] zůstanu, [...] dělám pro všech sedm českoamerických deníků vojenskou stránku.*“⁴² Jednalo se například o *New Yorkský deník*, *New Yorkské listy* či *Svornost* v Chicagu, jež přislíbily uveřejňovat texty dodávané misí na zvláštních vojenských stránkách, další (*Denní hlasatel*, *Národ* a jiné) ochotně přistoupily na spolupráci v potřebném rozsahu stejně jako montréalský týdeník *Nová vlast* (v té době jediný český týdeník v Kanadě), který zavedl zvláštní stránku s názvem Československé vojsko.⁴³

Ne se všemi redakcemi krajanových novin, zejména ve Spojených státech, byla spolupráce bezvadná. Zpočátku se na ně plk. Kudláček obracel písemně, ale zdálo se mu, že „*příliš malý okruh čs. novin v USA nás tiskne. Je snad třeba navštívit redakce? Každé jsme psali.* [...]“⁴⁴ *New Yorkský deník* například začal jevit větší ochotu tisknout texty dodávané misí až po osobních změnách v redakci na konci léta 1941.⁴⁵ Přesto se do 18. září 1941 podařilo uplatnit v tisku 170 původních článků a zpráv.⁴⁶ V dalších týdnech a měsících se úsilí mise v tomto směru nezmenšovalo: „*Od 11. července do 16. prosince 1941 jsme rozšířili 297 dlouhých článků, povídek, delších zpráv a pod. Každá zpráva byla otištěna nejméně jednou, ... jiné až sedmkrát a vícekrát. Z Našich novin jsme v téže době rozšířili 110 výstřížků, jednak prostě je otiskli, jindy jsme [je] upravili pro náborové účely. V Bostonu vysíláme své věci stanicí WRUL na vlnách 30,9 m a 25,6 m každou středu a každou sobotu v 6 hodin odpoledne. Potřebovali bychom krátké články o sokolstvu, hlavně různá fakta. [...]* Tiskové zprávy, které od vás dostáváme, přicházejí pozdě a jsou zastaralé. Chtěli bychom,

42 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, č.j. 4 109, Nekola Brejchovi 29. 7. 1941.

43 Tamtéž, Kronika čs. vojenské mise v Kanadě, s. 14.

44 Tamtéž, č.j. 4 260, Plk. Kudláček čs. vyslanci v USA Papánkovi 20. 9. 1941.

45 Tamtéž, č.j. 4 204, Plk. Kudláček Papánkovi 4. 9. 1941.

46 Tamtéž.

aby Čechoslovák vydal zvláštní kanadské číslo,“ psal plk. Kudláček ve vánočním čase roku 1941 do Londýna.⁴⁷

Plk. Kudláček si již na začátku září stěžoval, že koordinace propagační činnosti s Londýnem pokulhává. Zjistil například, že tiskoviny, které dostala mise ještě v Londýně ze skladu redakce *Čechoslováka*, aby jich za oceánem využila, se již v Kanadě i v USA prodávají, a to za nižší ceny, než musela mise za uvedený materiál zaplatit. To její finanční situaci nijak neprospívalo, nemluvě o tom, že dělala zbytečnou práci.⁴⁸ Jak je zřejmé, spolupráce s Londýnem neměla vždy žádoucí úroveň. Ono výše zmiňované kanadské číslo *Čechoslováka* spatřilo světlo světa až v březnu 1943, tedy tři týdny poté, co byla mise zrušena.

Rozhlas, tehdy poměrně nové médium, dokázala mise do svého programu zapojit také. Krajané rádi poslouchali vysílání v mateřském jazyce, proto se jejich oblibě těšila bostonská krátkovlnná rozhlasová stanice *Československá Amerika*. Členové mise pro ni natočili několik desek mluveného slova, jejichž obsah byl zařazován do rubriky *Vojenské okénko*.

Cesty za krajany

Velký význam byl přikládán osobnímu styku s krajany, který se odehrával většinou během cest příslušníků mise, v jejichž průběhu se snažili navštívit co nejvíce krajanských kolonií. Pro každou cestu byl předem pečlivě vypracován cestovní plán, připraveny styčné adresy krajanských předáků na místech určení, zajištěno ubytování a nastíněny programy jednotlivých schůzí. Důležité bylo, že setkání s krajany se netočila jen kolem náboru, ale mívala i další nosné téma, například uctění významného Čecha či Slováka (Štefánik, Masaryk, Komenský), nebyly opomíjeny církevní svátky (například Velikonoce) či významná data československých dějin (15. březen 1939 aj.), promítaly se filmy, přednášelo se o československých jednotkách v Británii, v Rusku či na Předním východě. Program jednotlivých setkání s krajany nebyl stanoven předem do poslední podrobnosti,

47 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 2, kart. 1, č.j. 4 603, Plk. gšt. Kudláček pplk. V. Vlčekovi, oddělení vojenské osvěty při čs. MZV v Londýně 23. 12. 1941. Pplk. Vlček plk. Kudláčkovi počátkem listopadu t. r. oznámil, že převzal od mjr. Koutníka vojenskou propagandu, a chtěl znát požadavky mise. Tamtéž, Vlček Kudláčkovi 5. 11. 1941.

48 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, č.j. 4 207, Plk. Kudláček redakci *Čechoslováka*, MZV Londýn 2. 9. 1941. Onen cenový rozdíl byl dán tím, že komisionář, který se prodejem tiskovin *Čechoslováka* zabýval, dostával 40 % slevu na jejich nákup.

většinou se podle okolností dotvářel ještě během cesty.⁴⁹ Cestovní náklady včetně ubytování a dalších výdajů si cestující členové mise vždy platili, aby hostitelským krajanským organizacím nevznikaly žádné náklady.⁵⁰

Delších cest za krajany podnikli členové mise celkem sedm a navštívili při nich americká města New York, Washington, Pittsburgh, Youngstown, Chicago, v Kanadě Winnipeg, Fort William, Sudbury, Batawu, Oshawu, Hamilton, Niagara Falls, Port Colborne, Windsor, Welland a Chatham, různá místa v západních kanadských provinciích Manitobě, Saskatchewanu, Albertě a Britské Kolumbii (cesta na západ byla spojena s přednáškovým turné Vojty Beneše), na západním pobřeží například Vancouver a New Westminster.⁵¹

Národnostní složení dobrovolníků

„Pokud jde o nábor dobrovolníků dle národnosti, bude lépe věnovat pozornost hlavně Čechům a Slovákům, a ostatní pokud možno omezit“, psal ministr národní obrany gen. Ingr plk. Španielovi do USA na podzim 1940.⁵² Totéž později platilo i pro čs. misi v Kanadě, i když se nedá říci, že by byli příslušníci jiných národností odmítáni. Přijímáni byli jak čs. státní příslušníci, tak lidé, kteří byli československého původu. Z českých Němců mohli nastoupit ti, kteří uměli česky a proti nimž nebylo v jiných ohledech žádných námitek. Je zřejmé, že nedocházelo k žádné segregaci. Jednalo se pouze o pragmatický přístup, vycházející ze zkušeností zejména s českými Němci v čs. jednotkách v Británii. Například v rámci třetího transportu do Británie v dubnu 1942 odcestoval jeden Němec, ale původně se jich v daném období přihlásilo více. Plk. Kudláček psal, že několik dalších odmítl s tím, že neumějí česky, a doporučil jim vstoupit do kanadské armády. Jeho důvody prý uznali a řídili se podle jeho rady. Na Kudláčkův dotaz, jak má přistupovat k německým

49 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 2, kart. 1, č.j. 4 614, 4 615 a j., Dopisy krajanům během cesty na západní pobřeží v prosinci 1941.

50 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 38, fasc. 14, č.j. 1 802 dův. I/2. odd. 1942, Zpráva Č. Kudláčka z 15. 4. 1942.

51 Podrobněji o jednotlivých cestách viz VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, Kronika čs. vojenské mise v Kanadě, s. 12 an.

52 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 26, kart. 11, fasc. 20, č.j. 3 834/40, Rukopisné odpovědi gen. Ingra plk. Španielovi na dopisy z 15. 10., 24. 10. 1940 aj.

dobrovolníkům, MNO odpovědělo, že je má přijímat, ale přísně prověřovat. Z politických důvodů je nebylo možno odmítnat.⁵³

Stranou pozornosti nezůstali vystěhovalci z Podkarpatské Rusi. Představitelé mise se mezi ně pokoušeli proniknout od prosince 1941, ale nebylo to snadné, protože Rusíni sami ještě neměli jasno v tom, zda jejich budoucnost bude spojena s Československem. Osobní sympatie jednotlivců z jejich řad k Čechům byly nepochybné, ale hlavní vliv měl *Karpatoruský národní výbor v New Yorku*, který byl poněkud zdrženlivější.⁵⁴ Jednotliví Rusíni se ovšem na výzvu mise přihlásili a odjeli do Británie k čs. jednotkám. Nezanebatelnou skupinu tvořili také židé z Podkarpatské Rusi.

Československé jednotky v zahraničí měly z hlediska národnostního poměrně pestré složení, i když Češi a Slováci jednoznačně převažovali.

Tabulka 1: Národnostní složení čs. zahraničních jednotek 1940–1941⁵⁵

	Ceši	Slováci	Němci	Madaři	Rusíni	jiné nár.
Francie červen 1940	5 422	4 641	647	294	137	264
Velká Británie 1. 1. 1941 (bez RAF)	2 301	423	179	32	26	49

Z těchto vojáků (v Británii) se 604 hlásili k židovské víře, což činilo 20,1 %, z toho 86 důstojníků, to jest 12,3 %. Nejvíce židů pocházelo z Podkarpatské Rusi.⁵⁶

Stoupenci Slovenského štátu, německá protiagitace a Otto Habsburg

Již během přípravných prací v Británii braly československé vojenské úřady v úvahu, že velkou část krajanů v Kanadě tvoří Slováci. Proto měli zastoupení i v misi, se slovenskými krajaný a s jejich organizacemi si velitel mise plk. gšt. Kudláček psal slovensky. Uká-

53 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 38, fasc. 13, č.j. 1 526-I/2. odd. důc., Plk. Kudláček ministerstvu národní obrany 6. 4. 1942 a koncept odpovědi MNO.

54 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, Kronika čs. vojenské mise v Kanadě, s. 25–26.

55 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 28, kart. 16, fasc. 9, č.j. 1 108/II/1 dův./1941.

56 Tamtéž.

zalo se, že to bylo prozíravé řešení: „[...] Nemohu se nezmínit, že zájezd pplk. Ambruše má zde veliký význam a neobyčejný ohlas mezi Slováky“, psal brzy po příjezdu mise do Kanady plk. Španiel ministru Ingrovi do Británie.⁵⁷ Brzy ale vyšlo najevo, že přes dobrý dojem, jímž mise hned od počátku působila, a přes obrovskou snahu, již vyvíjela, rozhodně nebude jednoduché naplnit původní předpoklady, totiž že mezi kanadskými a americkými krajany se podaří snadno získat značný počet dobrovolníků pro vstup do vojska. Proti se stavěli jednak stoupenci Slovenského štátu, jednak se snažila rušivě působit také německá propaganda. Pod vlivem prohlášení Kominterny ze září 1939 odsuzovali nábor i příznivci krajní levice.

R. Nekola o poměrech mezi krajany v Kanadě napsal: „Krajané v tomto městě [Montréal] rozdělují se na Čechoslováky a Slováky. [...] Na počátku války byla většina Slováků v Katolické lize, která učila, že Masaryk, a snad i Štefánik byli nevládnými cizinci na starém Slovensku, kdežto Hitler, Tuka, Tiso a jejich spolupracovníci nejméně slovenskými vlastenci. [...] všechno, co bylo československé, bylo označováno jako ničivé, mizerné, bídné, co nemělo jiného účelu než bráti Slovensku jazyk, víru, školy, průmysl, obchod. [...] Autonomistická propaganda pracovala v Kanadě od roku 1938 velmi úspěšně.“⁵⁸ Již samo složení mise ale usvědčovalo hlinkovce ze zkrslování skutečnosti. Tvrdili, že v ČSR nebylo možno, aby se Slováci stali v armádě důstojníky, že mohli zastávat jen nejnižší místa. A nyní před kanadskými Slováky vystupovali dva členové mise ze Slovenska, jeden podplukovník, jeden kapitán. Hlinkovci se ale nevzdávali, i když mise jejich “práci” hatila. V kronice mise se o tom píše: „Příjezd čs. vojáků do Kanady zneklidnil všechny stoupence fašistické vlády Tukovy, Tisovy a Machovy. Vliv autonomistické propagandy v Kanadě byl velmi silný a neinformovaní krajané podléhali jejím nepravdám. Záhy po příjezdu mise neznámí pachatelé posílali anonymní dopisy, v nichž psali, že jsou Slováci, že nechtějí míti nic s Čechy společného a že se nedají naverbovat do českého vojska. Zvláště pak se vyznamenala Katolická Slovenská liga, která s chutí rozšiřovala sprostý článek „Slováka v Americe“ z 12. srpna, kde byly nízké invektivy proti misi pod nápisem “Benešovci přišli verbovat Slováky do české armády”.“⁵⁹

57 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 28, kart. 19, fasc. 18, č.j. 2 481 IV/2. odd. 1941, Španiel Ingrovi 18. 8. 1941.

58 R. NEKOLA, *Čtení o Kanadě*, s. 42–43, 45–46. To lze doložit citacemi z kanadského slovenského tisku. Například 2. 6 1939 napsal Kanadský Slovák toto: „[...] nemáme nič spoločného s tunajšiou akciou, ktorú vedú komunisti a Čechoslováci za vydobytie ČSR pod vedením dr. Beneša. Preto slávnostne prehlasujeme, že stojíme pevne pri slovenskom národe pod Tatrami a sme ochotní ísť do boja ako Slováci, ale nikdy ako Čechoslováci.“ Cit. dle I. M. POLJAK, *Krajanía v Kanade a ich pomoc starej vlasti v období 2. svetovej vojny*, *Češi v cizině* 1, 1986, s. 23–28, zde s. 24–25. Je ovšem pravda, že se Slováci zapojili do finančních sbírek na podporu československých jednotek. Viz tamtéž.

59 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, Kronika čs. vojenské mise v Kanadě, s. 14.

Zachovaly se četné dokumenty odkazující na potíže, které působili náboru hlinkovci, zaměřeni mnohdy navíc antisemitsky. Například v kanadské Oshawě si místní slovenští autonomisté dali do stanov, že v jejich spolkové síni „*nesmí přednášeti žádný Čechoslovák a žid*“.⁶⁰ Nepřátelsky naladěni Slováci využívali všech způsobů, jak náboru uškodit: “šep-tandy”, nepřímých narážek i otevřených pomluv zejména ve slovenském opozičním tisku. Silnou zbraní jim bylo heslo *Vše pro Kanadu, nic pro benešovce*.⁶¹

Určitou změnu do chování autonomistů přinesl japonský útok na Pearl Harbor a následný vstup USA do války. Hlinkovci se obávali, že USA a Kanada by mohly poslat ty, kteří se staví na stranu Osy, do internačních táborů. Proto se objevily určité náznaky vůle ke sblížení se Katolické ligy s Čs. národním sdružením. Zástupci obou stran se sešli 21. prosince 1941 v divadle v St. Denis Street v Montréalu, přítomni byli také generální konsul dr. Pavlásek, ministr Ján Lichner a velitel mise plk. Kudláček. Ani tato schůzka ale nepřinesla žádný výsledek.⁶²

Na podzim 1941 došlo v Katolické lize k roztržce, jež se projevila mimo jiné vznikem nového tiskového orgánu. Vedle dosavadního *Slovenského bratstva* (v létě 1942 přejmenováno na *Slovenský priekopník*) začal v březnu 1942 vycházet *Kanadský Slovák*, zprvu po 14 dnech, později jako týdeník. Vůči československým orgánům ovšem vstřícnější nebyl.⁶³

Nebezpečí hrozilo ještě z jedné strany. Hned na začátku působení mise v Kanadě, v létě 1941, jí byly doručeny dva dopisy, jejichž pisatelé se vyslovovali proti náboru a proti spolupráci s Poláky (tu už dříve dojednal čs. vojenský přidělenec v USA plk. gšt. O. Španiel). Dopisy byly psány špatnou slovenštinou, jeden podepsán *Svaz Slovaku v Kanade* (neexistující), druhý *Slovaci v Kanade*. Vedení mise považovalo tyto listy za německou provokaci,⁶⁴ což nelze vyloučit, i když špatná jazyková úroveň mohla vyplývat také z nižšího vzdělání slovenského pisatele či z jeho delšího pobytu v Americe. Pokud se skutečně jednalo o německou protiagitaci, znamená to, že nacisté byli dobře zpraveni o poměrech v kra-janském hnutí, zejména slovenském. Využít těchto sporů bylo samozřejmě v jejich zájmu.

Jisté potíže působilo také nedorozumění vyplývající z příkrého vyznění některých dokumentů. Například 3. kongres Československého národního sdružení přijal vojenskou rezoluci, v níž se mimo jiné pravilo, že ti z krajanů, kteří se nepřihlásí do vojenské služby,

60 Tamtéž, s. 15. Viz též R. NEKOLA, *Čtení o Kanadě*, s. 57.

61 VÚA, f. MNO Londýn, inv. č. 33, kart. 53, fasc. 7, č.j. 735 dův.-I/2. odd., Kudláček ministerstvu národní obrany v Londýně 31. 1. 1943.

62 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, Kronika čs. vojenské mise v Kanadě, s. 22–23.

63 Tamtéž, s. 26.

64 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 28, kart. 19, fasc. 17, č.j. 2 386-I/1941, Pplk. gšt. Hron v zastoupení velitele mise ministerstvu národní obrany v Londýně 11. 8. 1941.

se nebudou moci vrátit domů.⁶⁵ Takovýmto způsobem mise nábor neprováděla, zmíněná poznámka vznikla zřejmě z podnětu některého přísnějšího člena ČSNS. Řada krajanů se pochopitelně proti takovému nátlaku postavila a upozornila na to misi.

Členové mise s určitým znepokojením sledovali také činnost Otty Habsburského, který v Americe vystupoval proti nacistickému Německu a hájil zájmy Rakouska a střední Evropy. „[...] pokládám ho za velmi nebezpečného pro naši věc, jelikož mluví vždy o demokracii, sociálních reformách a o uspořádání střední Evropy tak, aby byly uspokojeny všechny malé národy. O sobě nikdy nemluví, omlouvá však Maďary a tvrdí, že 90 % Rakušanů a Maďarů je proti této válce a proti Hitlerovi. Ovládá dokonale angličtinu a jeho přednes je bezvadný a vystupování vzorné, čímž si získává snadno Kanadany“, psal pplk. Ambruš plk. Kudláčkovi z Winnipegu v říjnu 1941.⁶⁶ Z tohoto směru ale pravděpodobně velké nebezpečí pro nábor nehrozilo.

Zkušenosti z náboru

Začátkem prosince 1941 se podmínky pro nábor zlepšily díky tomu, že kanadská vláda vydala výnos, na jehož základě mohli být přijímáni i kanadští občané československého původu. Na druhou stranu v té době již bylo patrné, že náborové možnosti obecně v Kanadě nebudou tak velké, jak se původně předpokládalo. Důvodů bylo více, mezi jinými jednak zdlouhavé řešení otázky podpor rodinám ženatých branců, kteří proto nebyli přijímáni, jednak obecně dosti špatný zdravotní stav hlásících se krajanů. Někdy bylo i více než 50 % dobrovolníků odmítnuto pro špatný zdravotní stav, podvýživu, upracovanost či jiné tělesné nedostatky.⁶⁷

Mezi krajaný se také projevovaly rozdíly z hlediska jejich postoje k otázce vstupu do armády jejich bývalé vlasti. Na jedné straně stála skupina těch, kteří s misí ochotně spolupracovali a podporovali ji všemi způsoby, na straně druhé byli jiní, jež raději ustupovali do pozadí. Mezi těmi aktivnějšími bylo možno najít řadu žen, které by mohly jít mnoha mužům příkladem. „[...] zde je všechno tak obrácené, že ti lidé, kteří opravdu demokraticky smýšlejí, uhýbají těm, kteří mají vlastenectví plná ústa, a přitom se schovávají, i svoje

65 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, č.j. 4 361, J. Ambruš Č. Kudláčkovi 1. 10. 1941.

66 Tamtéž.

67 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, Kronika čs. vojenské mise v Kanadě, s. 24.

synky, abyste na ně dobře neviděli. [...]“, psala jedna z torontských krajanek plk. Ambrušovi v prosinci 1941.⁶⁸ Její syn, který již narukoval do československé armády a byl údajně velmi spokojen, pracoval předtím v ústředí Čs. národního sdružení v Torontě, byl díky tomu mezi krajany znám a oblíben, a tak jeho matka navrhovala využít jeho dopisy, jež by mohly dodat odvahy dalším krajanům. Jiná krajanka, jejíž syn byl rovněž mezi dobrovolníky, psala: „[...] *Jaká je to ostuda nechati se takto nutiti, vždyť bych se své matce a bratrovi ani do očí podívat nemohla. [...] Pomsta volá každého, ale co my, padesátnice báby, máme dělati? Kdybych byla mužem, už jsem mezi vámi byla [...], co se více může v životě státi, nežli za vlast zemřítí?“*⁶⁹

V některých případech dokázali členové mise mezi krajany na určitém místě vzbudit zájem, který ovšem s jejich odjezdem zeslábl. Takové svědectví podala další krajanka, jež patřila k zajímavému společenství potomků českých pobělohorských exulantů z Polska, žijících tehdy v počtu asi 200 osob v Minitonas v provincii Manitoba. Měli sice polskou státní příslušnost, ale chtěli – alespoň někteří – vstoupit do československé armády. „*Byla jsem překvapena jejich nadšením, které pomalu zase zchladlo vaším odjezdem. [...] většina z nich v Československu nebyla, nemohli tedy poznat svoji vlast a své vztahy k ní. Jejich jediným cílem je práce a kostel. Ostatní je vedlejší. [...] Zájem o politiku a válku je veliký, ale práce [pro vlast] nikde.*“⁷⁰ Zde jistě hrála svoji úlohu skutečnost, že tito lidé nebyli nuceni zabývat se tím, co se děje v jejich okolí, tím méně v Evropě. Jen málokdo z nich pravděpodobně cítil potřebu rozšiřovat svůj obzor, omezený, jak bylo řečeno, prací a kostelem.

Tři dezertéři

Zvláštní případ musela mise řešit v létě roku 1942. Začátkem července přijela do Kanady skupina čs. vojáků, kteří se zúčastnili bojů ve Francii a nestačili se při evakuaci včas nalodit. Po zotavení měli být odesláni do Británie, ale tři z nich (svobodník W., vojín H. a S.), všichni vysokoškoláci, odmítli po skončení dovolené nastoupit. K odjezdu do Británie se čtvrtým transportem 20. srpna 1942 se nedostavili. V Kanadě se tito vojáci, kteří za sebou měli bezpochyby nepříjemné zkušenosti, snažili dovolat podpory krajanů. Některé krajanky se za ně přimlouvaly, jiní je ale za jejich postup odsuzovali.⁷¹ Čas trávi-

68 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 2, kart. 1, č.j. 4 605, M. Nováková J. Ambrušovi 20. 12. 1941.

69 Tamtéž, č.j. 4 518, Štefka Jandová z Nanaimo na ostrově Vancouver misi 1. 12. 1941.

70 Tamtéž, č.j. 4 418, Anna Marková R. Nekolovi 27. 10. 1941.

71 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, Kronika čs. vojenské mise v Kanadě, s. 34.

li na farmě u strýce jednoho z nich a všemožně se snažili další vojenské službě vyhnout. Jejich jednání bylo velmi sporné. Do Kanady se dostali v rámci evakuace, na niž finančně přispěl chicagský krajanský pomocný výbor, ale chtěli v zemi zůstat, protože se domnívali, že tam na ně čs. úřady nemohou. Jejich postoj ohrožoval i možnost dostat do Ameriky další čs. příslušníky z Francie nebo Afriky, ale na to se neohlíželi. Zkoušeli všechny možné cesty, ale nakonec neúspěšně. Neměli povolení k pobytu ani pracovní povolení, proto se kanadské úřady dotazovaly, co se s nimi děje. Hledala je vojenská policie, nakonec byli nalezeni a velitel mise jim v rozhovoru nabídl, že pokud dobrovolně nastoupí službu, bude jim vše prominuto. Odmítli, a kanadské úřady je proto samy dopravily k armádě ve Velké Británii. Podle plk. Kudláčka se provinili dezercí, zcizením uniformy a nedovoleným pobytem v Kanadě, kde po zatčení nemohli zůstat, protože v Kanadě nebyl čs. polní soud.⁷² Plk. Kudláček byl jejich jednáním krajně znechucen: „*Lidé, o nichž vím, že prakticky zběhli nebo jinak se vyhnuli své povinnosti, jsou doslova hýčkáni a zařizuje se z nich chov naší budoucí inteligence, chloubá národa a p. Oni ovšem jsou právem zatrpklí a cyničtí, jim naivní dobrosrdečnost krajanů věří a popřává sluchu často hnusným pomluvám, kterými své jednání opravňují. A co jsou pak ti, kteří přes bouře a utrpení zůstali stát na svých místech, věrni těm mučedníkům doma až do konce? Ten prezident Beneš se svými spolupracovníky doma v ČSR i za hranicemi je tedy asi na špatné cestě a letci a vojáci s ním, vždyť to dělají špatně, vždyť teprve zde nám vyrosté z mravního bahna, špinavého sobectví a babské zbabělosti ta nová, „špatnou minulostí“ nezatížená inteligence? [...] Chtěl jsem kdysi napsat článek, proč to Hitler vyhrává. Odpověď je dána tímto dopisem. [...]*“⁷³

Postup mise vůči zmíněným třem vojákům byl možná tvrdý, ale pravděpodobně nutný pro to, aby se podobné případy neopakovaly.

Potíže s dobrovolníky

Nábor i přes dokonalou přípravu neprobíhal vždy zcela hladce, několikrát se projevíly rozpory, zejména ve věci zařazení k různým jednotkám v Británii, v otázkách platových a podobně. Úředníci britského War Office již v době příprav na počátku roku 1941 upozorňovali plk. Kudláčka, že nebude možno dorovnávat rozdíly mezi služným v britské

72 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 41, fasc. 23, č.j. 3 364-I/2, odd. 1942, Plk. Kudláček ministerstvu národní obrany Londýn 19. 8. 1942.

73 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 45, fasc. 35, č.j. 4 728-I/3 odd., Plk. Kudláček reverendu H. C. Václavíkovi 11. 9. 1942.

a kanadské armádě. Přesto se někteří dobrovolníci na tuto otázku dotazovali až po příjezdu do Británie. Jinou potíž mohlo představovat zařazení. Již bylo řečeno, že řada dobrovolníků dávala přednost službě u letectva, a pokud jim z různých důvodů nebylo vyhověno, protestovali, například i tím, že odmítli československou vojenskou přísahu.⁷⁴ V několika případech dobrovolníci nedosáhli určené věkové hranice, a proto byla mise upozorněna, aby se držela při náboru směrnice č. 1 779 dův.-I/ 2. odd. 1941, nedávala neuvážené sliby a věkovou hranici hlídala.⁷⁵

Objevovaly se také nepravdivé zvěsti, které se k dobrovolníkům dostávaly jak už na americkém kontinentu, tak po příjezdu v Británii. Někteří vojáci například tvrdili, že jim bylo slíbeno utvoření samostatné kanadské jednotky, jiní se dovídali, že poměry v čs. jednotkách nejsou nijak příjemné. Kde takové pověsti vznikaly a jak a proč se šířily, se nepodařilo věrohodně zjistit, ovšem rozumně uvažující vojáci si dokázali udělat správný obrázek sami.⁷⁶

Je pochopitelné, že dobrovolníkům dělaly starosti vyživovací příspěvky rodinám a další finanční záležitosti. Tato otázka patřila k těm důležitým, protože výše příspěvků se v různých armádách lišila. Kupodivu se nepodařilo vyřešit ji rychle. Ještě koncem ledna 1943 psal plk. Kudláček ministerstvu národní obrany, že tyto příspěvky musejí být stanoveny na úrovni kanadské nebo vyšší, jinak půjdou Čechoslováci raději do kanadské armády.⁷⁷ V té době ale už vzhledem k vývoji války a dalším okolnostem mohla změna těžko zásadněji zapůsobit na zvýšení počtu dobrovolníků.

Letectvo

Jedinou bojující složkou armády, v jejímž rámci mohli v dané době Čechoslováci Britům (nepočítáme-li působení menší pěší a později protiletadlové jednotky v severní Africe) činně prospět, bylo letectvo. Brig. gen. K. Janoušek, inspektor čs. letectva, zdůrazňoval význam své zbraně natolik, že doporučoval vyslání zvláštní čtyřčlenné komise pro nábor letců v Kanadě a USA. Dokonce zjišťoval možnosti takového postupu a psal gen. Ingrovi, že dominiální úřad sdělil vysokému komisaři Velké Británie v Kanadě, že „nábor

74 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 37, fasc. 10, č.j. 423 dův.-I/2. odd. z 19. 2. 1942.

75 Tamtéž.

76 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 44, fasc. 32, č.j. 4 537-I/2. odd., Plk. Kudláček ministerstvu národní obrany 30. 10. 1942.

77 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 33, kart. 53, fasc. 7, č.j. 735 dův.-I/2. odd., Plk. Kudláček ministerstvu národní obrany 31. 1. 1943.

Čechů je omezen na 115 vhodných nováčků každé 3 měsíce pro létající personál na doplňování ztrát⁷⁸. Ministr národní obrany ale nesouhlasil. Byl toho názoru, že je zbytečné vysílat kvůli tak malému počtu mužů zvláštní komisi a že práci zvládne Kudláčková kanadská mise a letecký přidělenec vojenského attaché v USA s pomocí zástupců britského letectva.⁷⁹

Zájem o vstup do leteckých jednotek mezi krajany bezpochyby nechyběl, svědčí o tom i předběžné zprávy zastupitelských úřadů. Například představitel amerického Sokola sdělili na počátku léta 1941 vyslanci Hurbanovi, že může počítat asi se 150 dobrovolníky pro letectvo. Mělo to však háček, zřejmě vzhledem k občanství dobrovolníků a tehdejšímu postavení USA ve vztahu k válce: „[...] *Dobrovolníci by nemohli skládati přísahu ani Velké Británii, ani Československu. Dali by jen slib, že zůstanou poslušni rozkazů.*“⁸⁰ Kromě toho záležitost velmi spěchala, poněvadž část přihlášených dobrovolníků vstoupila do americké armády.⁸¹

V průběhu času se ukázalo, že získávat v zámoří dostatečný počet dobrovolníků k letectvu nebude jednoduché. K této zbrani, většinou ke stíhačům, se pod dojmem romantických představ o tom, jak se stanou slavnými válečnými letci, hlásilo mnoho dobrovolníků, jež nechtěli sloužit nikde jinde. Řada z nich však nevyhovovala buď po zdravotní stránce, nebo kvůli nedostatečnému vzdělání. Již na podzim 1941 bylo zřejmé, že s Kanadou nelze v tomto ohledu počítat a nezbývá nic jiného, než čs. letectvo doplňovat z místních, tedy britských zdrojů. I tam se ale množily potíže: „[...] *Poslední branci jsou většinou méně schopní, neovládají státní jazyk, mnozí jsou Němci, tedy živel nespolehlivý. Takoví k letectvu přijít nesmí. Zde mají spoustu příležitostí k sabotážím, které mohou mít za následek smrt celých posádek. České mužstvo je nechce mít mezi sebou, nevěří jim.*“⁸² Šéf kanadské mise plk. Kudláček sice věřil, že alespoň nějaké muže pro letectvo v Kanadě získá, ale jeho odhad, jakkoliv poměrně střízlivý, se v budoucnu ukázal být nadsazeným.⁸³

Na dotaz britského Air Ministry z 19. března 1942 ohledně počtu dobrovolníků pro letectvo získaných misí v Kanadě a v USA odpověděl plk. Kudláček: „*V Kanadě je dnes 14 mužů odvedených pro letecký výcvik, z toho z Kanady 8, z USA 6. Pro pozemní službu 2, z toho z Kanady 1 a z USA 1. Pro pozemní armádu bude odesláno 25 mužů, z toho*

78 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 28, kart. 19, fasc. 17, č.j. 2 265-I/2. odd. 1941, Janoušek Ingrovi 21. 8. 1941.

79 Tamtéž, Ingr Janouškovi 29. 8. 1941.

80 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 28, kart. 18, fasc. 13, č.j. 1 718-I/2. odd. 1941, Ministerstvo zahraničních věcí (dále MZV) ministerstvu národní obrany 3. 7. 1941.

81 Tamtéž.

82 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 28, kart. 21, fasc. 25, č.j. 3 180 dův. III/1. odd. 12. 11. 1941.

83 „*V lednu odešli 15 přihlášených k letectvu. Do konce května počítám z Kanady maximum 50 pro letectvo. ...*“ VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 28, kart. 22, fasc. 31, č.j. 3 772-I/2. odd. 1941, Telegram plk. Kudláčka z 22. 12. 1941.

20 z Kanady a 5 z USA. *Letečtí telegrafisté - střelci a střelci budou cvičeni v Anglii.*“ Plk. Španiel v téže věci odpověděl: „*Pro letectvo odvedeni 4, přihlášeno 14. Pro pozemní službu nikdo. Do Kanady pro příští transport odesláno ze Spojených států 6 a z Mexika 1.*“⁸⁴

Letectvo mělo v dané době na rozdíl od pozemních sil bojové ztráty, a proto naléhalo na doplnění svých sil. Brig. gen. K. Janoušek požádal na začátku jara 1942 MNO o přidělení 120 mužů pro zajištění výcviku pro operační činnost v roce 1943.⁸⁵ Gen. Janoušek se domníval, že by zmíněné posily mohl získat převedením mužů od pozemních jednotek, ale MNO rozhodlo, že letectvu budou přidělovány pouze osoby, které budou odvedeny v roce 1942 a samy se přihlásí o službu u této zbraně. Předpokládalo se, že bude k letectvu přidělena rovněž část dobrovolníků z Kanady.⁸⁶

V tomto ohledu ale existovala nepřehlednutelná překážka. Vzhledem k nárokům kladeným na válečné letce se od zájemců o službu u této zbraně požadovala určitá úroveň vzdělání, a to krajanům v Kanadě, pocházejícím převážně z chudších vrstev, chybělo. Proto těm dobrovolníkům, kteří vyhověli zdravotním požadavkům, bylo umožněno navštěvovat přípravné kurzy (*pro-training course*) z matematiky a angličtiny. Speciální letecké lékařské prohlídky a zkoušky inteligence probíhaly v RCAF Recruiting Centre v Montréalu, kde byli prohlíženi i dobrovolníci z USA. Ti, kteří všemi zkouškami prošli úspěšně, zamířili (kromě telegrafistů a střelců) do školy I. T. S. RCAF ve Victoriaville v Quebecu, kde se jim – od jara 1942 – dostalo odpovídajícího výcviku. Až poté byli odesláni do Británie.⁸⁷ Od poloviny května 1942 přijímala – po dohodě s RAF – dobrovolníky k výcviku rovněž pilotní a pozorovatelská škola v Texasu.⁸⁸ Mise působila také jako zprostředkovatel mezi skupinou československých pilotů, jež byli vysláni k výcviku do Kanady z Británie, a čs. úřady. Postavení těchto letců bylo poněkud složitější: ve vojenských a výcvikových záležitostech podléhali RAF, ve věcech osobních právě čs. úřadům.⁸⁹

I mezi dobrovolníky u letectva se probírala finanční otázka. Výše zmiňovaný rozdíl ve služném mezi britskou a kanadskou armádou nebyl zanedbatelný: zatímco příslušníci RAF (Royal Air Force) dostávali v přepočtu 0,80 kanadského dolaru, RCAF (Royal Cana-

84 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 37, fasc. 10, č.j. 1 146 dův.-I/2. odd., MNO Inspektorátu čs. letectva 9. 4. 1942.

85 Podrobný rozklad viz tamtéž, č.j. 1 175-III/1. odd., Gen. K. Janoušek ministerstvu národní obrany 26. 3. 1942.

86 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 37, fasc. 12, č.j. 1 483 dův./III/1. odd., MNO Náhradnímu tělesu čs. vojska 27. 4. 1942.

87 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 41, fasc. 23, č.j. 3 464-dův. I/2. odd., Pplk. J. Ambruš ministerstvu národní obrany 10. 8. 1942.

88 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 38, fasc. 13, č.j. 1 526-I/2. odd. dův., Pplk. J. Ambruš ministerstvu národní obrany 6. 4. 1942.

89 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 38, fasc. 15, č.j. 1 937-I/2. odd., Gen. K. Janoušek ministerstvu národní obrany 23. 5. 1942.

dian Air Force) bylo podstatně štedřejší – 1,30 dolaru. Tento rozdíl se podařilo vyrovnat, ale někteří z dobrovolníků proto zprvu chtěli přejít do RCAF.⁹⁰

Vyskytly se i potíže jiného druhu, které vycházely z povahových vlastností některých dobrovolníků: „Mám dojem, že dobrovolníci z Ameriky, kteří tam vyrostli, nejsou na žádoucí výši zejména po stránce morální. Podobné pozorování učinili i příslušníci jiných letectev a Air Vice Marshall McKean mě také upozornil, že s Američany nejsou plně spokojeni“, psal pplk Ambruš.⁹¹ Dobrovolníci z USA také při náboru žádali, aby byli pojištěni podobně, jako je tomu v americké armádě. Tento požadavek nábor poněkud zbrzdil. RAF přijímalo americké dobrovolníky prostřednictvím Canadian Aviation Bureau, s kterým spolupracovali právníci, již pojistky, podepisované také rodiči dobrovolníků, uzavírali. Jednalo se ale o spornou otázku, a než se ji podařilo vyřešit, pplk. Ambruš pozastavil zařazování těchto dobrovolníků k letectvu. Nábor probíhal sice dál, stejně jako lékařské prohlídky a psychotechnické zkoušky, ale poté byli dobrovolníci odesíláni domů, kde měli čekat na povolání.⁹²

Výcvik vojenských pilotů probíhal různě. Některé z bojujících národů měly vlastní letecké školy, a pro ty byla v Ottawě 18. května 1942 uspořádána konference o sjednocení leteckého výcviku. Čechoslováků se to netýkalo, ale kanadská vláda je přesto pozvala alespoň jako pozorovatele. Konference se zúčastnili pplk. J. Ambruš a pplk. A. Hess.⁹³

Vstřícný postup kanadských civilních i vojenských úřadů ve věci náboru a výcviku letců vůči čs. misi byl hoden nějakého ocenění, ale plk. Kudláček sám o sobě neměl v tomto ohledu žádnou pravomoc. Příležitost mu poskytl až v dubnu 1942 výše zmíněný pplk. let. Hess, který cestou z Británie do Washingtonu projížděl Montréalem a při té příležitosti předal plk. Kudláčkovi osm čs. čestných pilotních odznaků a osm legitimací k nim, podepsaných vlastnoručně ministrem národní obrany gen. Ingrem *in bianco*. Velitel mise odznaky velmi uvítal, vždyť jimi mohl vyjádřit vděčnost osobám, jež misi pomáhaly, protože příslušníci jiných národů, zejména Poláci, podobnými projevy uznání nešetřili. Do října 1942 bylo uděleno šest zmíněných odznaků. Obdrželi je S/Ldr. L. P. Gellinas a F/L F. W. McCrea z RCAF Recruiting Centre v Montréalu, kde se prováděly veškeré prohlídky a zkoušky do čs. letectva, dále Air Vice Marshall McKean, šéf britské letecké mise,

90 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 41, fasc. 23, č.j. 3 464-dův. I/2. odd., Pplk. J. Ambruš ministerstvu národní obrany 10. 8. 1942.

91 Tamtéž.

92 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 38, fasc. 13, č.j. 1 526-I/2. odd. dův., Pplk. J. Ambruš ministerstvu národní obrany 6. 4. 1942.

93 Tamtéž, č.j. 1 682-III/2. odd. z 5. 5. 1942. Tehdejší pplk. Alexander Hess (1898–1981) byl jedním z československých účastníků letecké bitvy o Británii, v níž velel 310. čs. stíhací peruti. Jeho kniha *Byli jsme v bitvě o Anglii* vyšla prvně roku 1943 v New Yorku a pak v řadě dalších vydání, poslední zřejmě v nakladatelství Naše vojsko v roce 2001.

Air Commodor Middleton z RCAF Headquarters, G. Cpt. Ellis, velitel stanice Medicine Hat, a G. Cpt. Morrison, velitel stanice Moose Jaw.⁹⁴

Postoj kanadské vlády

Pohled kanadské i americké vlády na nábor do československých jednotek na americkém kontinentu se vyvíjel. Zpočátku se jednalo pouze o muže, kteří se přihlásili dobrovolně, později kanadská vláda jednala o možnosti povolit nucenou mobilizaci československých státních příslušníků. Dne 27. dubna 1942 se v Kanadě konal plebiscit, jenž mohl rozhodnout o uvolnění vlády ze slibu, že vojenská služba v zámoří nebude povinná.⁹⁵ Výsledek ale nebyl jednoznačný, a proto vláda přijala kompromisní řešení (viz výše).

Na počátku roku 1943, tedy krátce před ukončením činnosti mise, dostal plk. Kudláček text dohodnutých směrnic pro povolávání čs. státních příslušníků do C. T. (Compulsory Training, tj. povinný výcvik) s tím, že mohou volit mezi kanadskou nebo čs. armádou. To by znamenalo, že by mise dostala přesný přehled všech svobodných čs. občanů ve vojenském věku s tím, do které armády se který rozhodl vstoupit, což by usnadnilo navázání styků s těmito lidmi, pokud se tak již nestalo.⁹⁶ Vzhledem k tomu, že o podobné evidenci čs. státních příslušníků jednala mise s kanadskými úřady od začátku svého působení, šlo o poměrně pozdní krok k usnadnění náboru. Chyba tentokrát zřejmě spočívala na kanadské straně.

Výsledky náboru

Původní slibné zprávy o nadšení zámořských krajanů pro vojenskou službu ve prospěch staré vlasti se ukázaly být značně nadsazenými. Již před příjezdem mise se přihlá-

94 Inspektorát čs. letectva v Británii se pozastavil nad tím, že odznaky byly uděleny bez jeho návrhu, ale MNO Kudláčkův výběr osob uznalo jako účelný a schválilo jeho žádost o zaslání dalších 20 odznaků. VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 44, fasc. 32, č.j. 4 538-I/1. odd. z 26. 11. 1942, Plk. Kudláček ministerstvu národní obrany 30. 10. 1942.

95 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 38, fasc. 14, č.j. 1 802 dův.-I/2. odd., Pplk. J. Ambruš ministerstvu národní obrany 15. 4. 1942.

96 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 33, kart. 53, fasc. 7, č.j. 735 dův.-I/2. odd., Plk. Kudláček ministerstvu národní obrany 31. 1. 1943.

silo celkem 95 dobrovolníků, z toho 30 Němců, 25 ženatých a ze zbývajících 40, kteří vyhovovali podmínkám náboru, jen šest vyhovělo první výzvě k nástupu vojenské služby. Do 8. prosince 1941 se misi přihlásilo celkem 375 mužů, z toho vyhovovalo náborovým podmínkám a bylo pozváno k odvodu 190 mužů, odvedeno 95, neodvedeno 36, u 59 nedošly včas lékařské podklady. Na nábor reagovali i někteří krajané, již sloužili v kanadských jednotkách. Těm mise zasílala vzor žádosti o přemístění k československé armádě. Při náboru bylo v této době rozesláno kolem 5 000 individuálních lístků s výzvou, aby se muži hlásili do čs. vojska.⁹⁷ Tato akce se nesetkala s velkým ohlasem. Ukázalo se, že nejdůležitější je osobní styk, který při rozloze Kanady a roztroušenosti krajanským kolonií nebyl jednoduchý.

V polovině dubna 1942 byl následující stav: přihlásilo se 490 mužů, povoláno k odvodu bylo 252, odvedeno (dosud) 142, odesláno do Británie 116 (z toho 18 z USA, 98 pro pozemní armádu, 18 pro letectvo). V depot v Monctonu se nacházelo sedm letců, jeden byl propuštěn pro nemoc a jeden pro nepříznivou zprávu policie.⁹⁸

Do konce roku 1942 se stav o mnoho nezlepšil: Celkem se přihlásilo 611 mužů (z toho 41 z USA), stav vhodných k vojenské službě není z textu přesně určitelný.⁹⁹ Nicméně sečteme-li počet mužů ve všech pěti transportech do Evropy, dojdeme k číslu 147, a to bylo velmi málo, daleko to zaostávalo za původními předpoklady, vyplývajícími z povědomí o celkovém počtu krajanů žijících v Severní Americe. Uvědomoval si to i plk. Kudláček, který v srpnu 1942 psal do Británie kolegovi: „[...] *Lituji, že Ti nemohu posílat místo čet aspoň roty. I ty čty jsou výsledkem neuvěřitelně obtížné práce! [...] Povolte nás brzo zpět, lepší v Anglii dělat skutečnou vojnu než v Kanadě nábor! [...]*“¹⁰⁰ Náčelník mise původně předpokládal, že transport do Evropy bude odesílat přibližně každých šest týdnů, přepravní prostor byl zajištěn, jak psal počátkem září 1941 vyslanci Papánkovi.¹⁰¹ Skutečnost ale byla nakonec jiná a celkový počet transportů i jejich klesající obsazení svědčí o velmi nadsazených plánech.

97 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, Kronika čs. vojenské mise v Kanadě, s. 19.

98 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 38, fasc. 14, č.j. 1 802 dův.-I/2, odd., Pplk. J. Ambruš ministerstvu národní obrany 15. 4. 1942.

99 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, Kronika čs. vojenské mise v Kanadě, s. 39-40.

100 VÚA Praha, f. Evidence čs. vojenských osob v zahraničí za 2. světové války, č.j. 24-9-5/221, dopis Č. Kudláčka z Montréalu 19. 8. 1942.

101 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, č.j. 4 204, Plk. Kudláček čs. vyslanci v USA Papánkovi 4. 9. 1941.

Tabulka 2: Přehled transportů čs. dobrovolníků z Kanady do Velké Británie

Číslo transportu	Datum odjezdu	Počet vojáků
1	4. 10. 1941	42 ¹⁰²
2	8. 1. 1942	47 ¹⁰³
3	6. 4. 1942	27 ¹⁰⁴
4	20. 8. 1942	23 ¹⁰⁵
5	2. 2. 1943	8 ¹⁰⁶
Celkem		147

Již na podzim 1942 bylo stále více zřejmé, že náborové možnosti v Kanadě a v USA jsou velmi malé. „V Kanadě se však docílí povinného nástupu služby, ale v tom případě odeslání branců do Anglie mohou obstarat naše zastupitelské úřady a stačí, když v Kanadě bude jeden důstojník, snad nanejvýše s mladším důstojníkem jako pomocníkem, který na věc bude dohlížet z vojenské stránky,“ psal plk. Španiel do Londýna.¹⁰⁷ Španiel navrhoval, aby se pozornost obrátila na státy Latinské Ameriky. Podle jeho názoru měla být zřízena vojenská mise v Uruguayi s pravomocí pro celé území Střední a Jižní Ameriky, jež by se mohla spolehnout na spolupráci osob v jednotlivých zemích, které se již dříve na náboru podílely, to jest pplk. Beneše v Ecuadoru a tří čs. důstojníků v Brazílii, kteří tam dříve odcestovali jako vojenští poradci. Největší lidské zdroje mohla teoreticky poskytnout Argentina, kde žila největší československá krajanská kolonie v rámci celé Latinské Ameriky (některé odhady pro danou dobu uváděly až 50 000 osob). Na druhé straně argen-

102 41 z Kanady, 1 z USA. VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, Kronika čs. vojenské mise v Kanadě, s. 17.

103 Tamtéž, s. 23.

104 Z toho 20 k pozemní armádě (včetně pěti z USA a jednoho z Kuby) a sedm k letectvu. Ve skupině se nacházelo pět Rusínů, jež plk. Kudláček hodnotil jako velmi dobré, a jeden Němec. VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 38, fasc. 13, č.j. 1 526-I/2. odd. dův., Plk. Kudláček ministerstvu národní obrany 6. 4. 1942. Podle kroniky mise ovšem čítal třetí transport jen 26 mužů. Viz VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, Kronika čs. vojenské mise v Kanadě, s. 29.)

105 Jednalo se o 19 mužů z Kanady, z toho šest přišlo z kanadské armády, dále dva z USA a dva z Maroka, ti byli příslušníci československých jednotek ve Francii na počátku války. V transportu byli čtyři Němci, čtyři muži starší 41 let (třem bylo 42, jednomu 43). VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 41, fasc. 23, č.j. 3 364-I/2. odd. 1942, Plk. Kudláček ministerstvu národní obrany Londýn 19. 8. 1942.

106 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, Kronika čs. vojenské mise v Kanadě, s. 40.

107 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 44, fasc. 32, č.j. 4 517-I/2. odd., Plk. Španiel ministerstvu národní obrany 11. 11. 1942.

tinská vláda chovala značné sympatie k evropským fašistickým režimům, a proto se nevědělo, jak se v této otázce zachová.¹⁰⁸

Ministr národní obrany gen. Ingr se na věc díval podobně jako plk. Španiel a již na podzim 1942 promýšlel reorganizaci náborové činnosti v Kanadě s tím, že přebytečné důstojníky by poslal do Jižní Ameriky.¹⁰⁹ V prosinci dostalo jeho rozhodnutí konečnou podobu. Vojenská mise v Kanadě bude zrušena, místo ní bude u kanadské vlády zřízen úřad vojenského atašé. Převezme jej pplk. Ján Ambruš, přidělení mu budou kpt. Ludevít Sozanský a rtm. Augustin Korotvička. Vojenský atašé bude kromě běžných prací pokračovat v náborové činnosti a bude pověřen také dozorem nad čs. letci, kteří jsou v Kanadě v leteckých školách. Gen. Ingr zaslal zprávu tohoto znění ministerstvu zahraničí s žádostí, aby věc co nejdříve projednalo s kanadskou vládou.¹¹⁰

Výsledky působení kanadské mise a jejich hodnocení

Je zřejmé, že čs. vojenská mise v Kanadě zdaleka nedosáhla výsledků, které londýnské exilové MNO očekávalo. Otázkou je, proč se tak stalo. Na jedné straně je nezpochybnitelná dlouhodobá a pečlivá příprava ještě před odjezdem za Atlantik, zodpovědná a mnohostranná činnost v Kanadě, jejímž cílem mělo být zaujmout kanadské (a zčásti i americké) krajanů a získat je pro věc společného boje za osvobození staré vlasti. Proč se ale – vzhledem k celkovému počtu krajanů v Kanadě a ještě několikanásobně vyššímu v USA – přihlásilo tak málo dobrovolníků? Pouhých 147 do Evropy odeslaných mužů během necelých dvou let v jistém smyslu znamenalo zbytečné vynaložení peněz na práci mise v Kanadě.

Příčin se najde více: Už v přípravě zřejmě byly možnosti nadhodnoceny. Z jakého důvodu? Spojení bylo navazováno se staršími činiteli krajanského života v Americe, mnohdy narozenými ještě v Evropě, kteří svůj vztah k staré vlasti cítili jinak než další generace. Ti starší by měli vůli přihlásit se do čs. armády, ale nevyhovovali především věkem.¹¹¹ Ti

108 K tomu viz např. *Der deutsche Faschismus in Lateinamerika*, Berlin 1966; Tomáš JIRÁNEK, *Německé vojenské přípravy v Argentině*, *Historie a vojenství* 4, 2000, s. 874–884.

109 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 44, fasc. 32, č.j. 4 600-I/2. odd., Plk. Španiel pplk. Benešovi do Ecuadoru 16. 11. 1942.

110 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 30, kart. 45, fasc. 35, č.j. 4 914 dův.-I/2. odd., MNO ministerstvu zahraničí 29. 12. 1942.

111 Odhady možných výsledků se lišily opravdu výrazně. J. Jelínek, přední osobnost v Ústředí amerického sokolstva, se v létě 1941 domníval, že bude možno získat jen mezi americkými krajanů 1 200 až 1 300 dobrovolníků pro pozemní armádu a asi 100 pro letectvo. Naproti tomu Vojta Beneš a další zů-

mladší, jimž ostatně krajanské hnutí v dané době nevěnovalo patričníou pozornost, již smýšleli jinak. Měli novou vlast, zapomínali jazyk předků, kanadská armáda jim byla bližší. Krajané měli špatné zkušenosti s prací čs. konzulátu v Montréalu před válkou, nedůvěřovali komukoliv, kdo s ním byl spojen. Kromě toho se s nábořem začalo pozdě, ti, kteří chtěli do války, již vstoupili do kanadských jednotek před příjezdem mise, nepříznivě působila propaganda části Slováků (a Slováci tvořili mezi krajany v Kanadě většinu), nacistů, kteří měli v zámoří dost svých stoupenců, a komunistů. Opomenout není možno ani poměrně rozšířenou – alespoň zpočátku – nechuť Kanadčanů k válčení mimo vlastní území, jež zřejmě ovlivnila kanadské Čechy a Slováky. I velikost Kanady a roztroušenost krajanských osad byla nepříznivou okolností: „[...] je lidsky neproveditelné každého osobně informovat a přesvědčit. Tisk zdaleka nestačí a mluvené slovo zasáhne jen malou část našich lidí, a to ještě ty, kteří to vlastně nepotřebují“, psal plk. Kudláček svým nadřízeným do Londýna.¹¹²

Na vlastní práci mise zřejmě vinu svalovat nelze. Plk. Španiel, který nakonec vzhledem k výsledkům navrhl Londýnu misi zrušit, její členy hodnotil velmi dobře a psal gen. Ingrovi již v srpnu 1941: „*Také pokud jde o ostatní členy misse v Kanadě, jsem nucen Ti sdělit, že řešení a výběr osob byl nanejvýš šťastný. [členové misse] všeobecně zanechali v naší krajanské veřejnosti ten nejlepší dojem.*“¹¹³

Nelze se odvolávat ani na jakékoli „špatné české národní vlastnosti“, jak by možná někdo s chutí učinil. Na americkém kontinentu totiž nábor prováděly také mise jiných evropských národů (Belgičané, Francouzi, Nizozemci, Norové, Poláci a Jihoslované) a jejich výsledky byly ještě horší. „*Na př. Poláků je v Kanadě asi pětkrát tolik, kolik je nás, a přihlásilo se pouze 140 mužů do polské armády. Holanďané, Norové a Belgičani, kteří měli povinnou mobilisaci v Kanadě, jsou nejvíce zaměstnaní desercenti. U Holanďanů z počtu 1 200 mužů 350 mužů nenastoupilo. Svobodní Francouzi pak mají výsledky obzvláště slabé,*“ uvádí *Kronika mise*.¹¹⁴ Kronikář to zřejmě neuváděl jen na obranu, zmíněné výsledky byly ověřitelné.¹¹⁵

---

stávali více při zemi. Viz VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 28, kart. 20, fasc. 20, č.j. 2 482-I/2. odd. 1941, Španiel Ingrovi 18. 8. 1941.

112 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 33, kart. 53, fasc. 7, č.j. 735 dův.-I/2. odd., Kudláček ministerstvu národní obrany v Londýně 31. 1. 1943.

113 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 28, kart. 19, fasc. 18, č.j. 2 481 IV/2. odd. 1941, Španiel Ingrovi 18. 8. 1941.

114 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, Kronika čs. vojenské mise v Kanadě, hl. 34.

115 Například polská náborová mise byla podstatně silnější než československá, čítala kolem 90 lidí v čele s gen. Duchem a na nábor vynaložila zhruba 2 000 000 dolarů, ale Poláci stejně jako ostatní Evropané přecenili možnosti. Počítali s tím, že ze zhruba 4 000 000 lidí polské národnosti v Americe se jim podaří získat nejméně 25 000 dobrovolníků, ale výsledek byl proti tomu mizivý. Proto také na jaře 1942 svoji misi výrazně zestihlili, nábor víceméně zastavili a zrušili výcvikové středisko v Owen

Nelze pominout, že šéf mise plk. Kudláček nepřemýšlel jen v rámci vojenských věcí, ale bral v úvahu širší a dlouhodobější okolnosti československo – kanadských vztahů. Vymykalo se to sice jeho pravomoci velitele vojenské mise, ale přesto upozornil gen. Ingra: „*Jiná věc, která se mě netýká sice, ale leží mi na srdci, je toto: Zdá se mi, že jsme jediní, kteří se zde v Kanadě nestarají o hospodářské přípravy pro konec války (rychlé obstarání potravin, surovin atd. atd., dopravu, kredity), studium zdejších poměrů a možností, navazování styků s rozhodujícími osobami, institucemi apod.*“¹¹⁶ Tyto podněty nezapadly, gen. Ingr je předal ministerstvu zahraničí a ministerstvu hospodářské obnovy.

Rozloučení s misí

Mise svoji práci ukončila na začátku března 1943. Plk. Kudláček ohlásil předání úřadu dnem 3. března a následně byl při čs. vyslanectví v Ottawě zřízen úřad čs. vojenského a leteckého ataše, jež 6. března převzal pplk. Ján Ambruš, který od poloviny února jako zástupce velitele misi vedl, s ním zůstali kpt. L. Sozanský, por. A. Brejcha a prap. A. Korotvička. Pplk. Ambruš dostal rozkaz, aby se řídil všemi dosud vydanými pokyny, které dostala mise, a pracoval stejným způsobem jako jeho předchůdce plk. Kudláček.¹¹⁷ I to dotvrzuje skutečnost, že Londýn nevinil z neúspěchu náboru misi, ale výše uvedené nepříznivé okolnosti.

Plk. gšt. Čeněk Kudláček byl dnem 15. února 1943 jmenován do úřadu čs. vojenského a leteckého ataše v Brazílii,¹¹⁸ kam jej doprovodil npor. Rudolf Nekola a samozřejmě také paní Milada Kudláčková. Výběr osob, které zůstaly v Montréalu, byl dán pravděpodobně převahou Slováků mezi krajany v Kanadě. Kudláček naproti tomu mohl v Brazílii uplatnit své latinskoamerické zkušenosti z meziválečného období, jazykové dovednosti a možná i staré osobní vazby.

Sound. I oni nakonec došli k závěru, že nová generace Poláků v Americe se už amerikanizovala a ztratila vztah ke staré vlasti. Viz VÚA Praha, f. MNO Londýn, 20-6/22, č.j. 415/42, Plk. O. Španiel gen. S. Ingrovi 29. 4. 1942.

116 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 33, kart. 53, fasc. 7, č.j. 735 dův.-I/2. odd., Plk. Kudláček soukromě gen. Ingrovi 31. 1. 1943.

117 Tamtéž, č.j. 737 dův.-I/2. odd. z 19. 2. 1943. Dále viz tamtéž, inv. č. 33, kart. 54, fasc. 10, č.j. 1 162 dův.-II/2. odd. z 13. 3. 1943.

118 VÚA Praha, f. MNO Londýn, inv. č. 33, kart. 54, fasc. 10, č.j. 1 162 dův.-II/2. odd. z 13. 3. 1943. Kudláčkovu jmenování obsahoval výnos č.j. 689 dův.-I/2. odd.

Krajané uspořádali 28. března pro plk. Kudláčka banket na rozloučenou v československé národní hale a Čs. národní sdružení v Kanadě jej jmenovalo svým čestným členem.¹¹⁹ Ani mezi krajaný tedy nezanechal špatný dojem.

---

119 VÚA Praha, f. Čs. vojenská mise v Kanadě, inv. č. 1, kart. 1, Kronika čs. vojenské mise v Kanadě, s. 41.

Příloha:**Prohlášení vojáka, který se přihlásil do čs. armády v zahraničí**

(Zdroj: VÚA Praha, f. Evidence čs. vojenských osob v zahraničí za 2. světové války, 24-9-5/221.)

Československá Vojenská Misie v Kanadě.

Czechoslovak Military Mission in Canada.

Ev. číslo .....

Prehlásenie .....

Meno .....

Bydlište .....

Prehlasujem a potvrdzujem svojim podpisom, že sa dobrovolne a bez výhrad dávam k dispozícii vláde československej v zahraničí. Prehlasujem, že súhlasím se zaradením do československého vojska a to podľa zistenia fyzickej schopnosti buď ku službe vo zbrani alebo k službám pomocným.

Týmto prehlasujem, že vzhľadom k prebytku dôstojníkov a poddostojníkov v čsl. armáde v zahraničí som ochotný slúžiť ako vojín, so všetkými právami a povinnosťmi vojína. Súhlasím s týmto, že akýkoľvek príspevok, na ňom moja rodina bude mať nárok, bude vo výši stanovenej pre vojakov. Na vedomie berem, že moja terajšia hodnota dosiahnutá v čsl. armáde platí naďalej čo do postupu a poradia.

Beru na vedomí, že v Anglii budu plateni podľa anglických noriem a v prípade zařazení k letectvu bude moje umístění provedeno podle kvalifikace. Možnost leteckého výcviku bude mi dána podle toho, jak budou volná místa.

Prehlasujem, že k službe, ktorá mi bude vykázaná, nastúpim ihneď, ako náhle k tomu budem vyzvaný, a že nemám žiadnych výhrad čo do času, miesta alebo zvláštneho materiálneho zaopatrenia.

Prehlasujem ďalej, že oznámim /pred povolaním do akt. služby/ svojmu evidenčnému úradu ihneď každú zmenu svojho trvalého bývania spolu s novou presnou adresou.

V Montréal dňa 1942

Podpisy svedkov .....

Podpis .....

Zusammenfassung

Die Tschechoslowakische Militärmission in Kanada: Tätigkeit und Ergebnisse

Die Studie ist der Tätigkeit der tschechoslowakischen Militärmission in Kanada 1941–1943 gewidmet. Kanada trat als Mitglied des Britischen Staatenbunds bereits am 10. September 1939 in den Krieg ein, darum nahm die tschechoslowakische Exilregierung berechtigterweise an, dass sie auf kanadischem Gebiet ein mehr oder weniger freies Betätigungsfeld bei der Anwerbung von Soldaten für ihre Auslandseinheiten haben würde. Aus diesem Grund wurde eine Militärmission gerade nach Kanada entsendet und nicht in die benachbarten USA, auf deren Gebiet zwar um ein Vielfaches mehr Landsleute lebten, die jedoch erst im Dezember 1941 in den Krieg eintraten.

Die tschechoslowakische Militärmission kam mit großen Hoffnungen nach Kanada. Sie sollte Soldaten nicht nur unter den Zigtausenden Landsleuten in Kanada gewinnen, sondern indirekt und eher unauffällig auch Freiwillige aus den USA einziehen. Die ursprünglichen Prämissen gingen von Vorstellungen über das patriotische Denken der Landsleute aus, sie erwiesen sich jedoch als erheblich übertrieben. Die zahlenmäßig relativ bescheiden besetzte Mission entwickelte während ihrer ganzen Tätigkeitsperiode in Kanada beträchtliche Anstrengungen, ihre Mitglieder knüpften Kontakte zu landsmannschaftlichen Organisationen, veröffentlichten in der landsmannschaftlichen Presse, traten im Rundfunk auf, veranstalteten Vorträge, führten eine umfangreiche Korrespondenz und reisten zu Landsleuten auch in relativ entfernte Gebiete. Sie mussten eine Reihe von Hindernisse überwinden, zu denen hauptsächlich die feindliche Einstellung der Anhänger des Slowakischen Staates (und die Slowaken waren unter den kanadischen Landsleuten in der

Überzahl), Nazipropaganda und Fehlinformationen, Einwände gegen Eduard Beneš, in geringerem Maß verschiedene, unter den Landsleuten und Freiwilligen kursierende Gerüchte, Unterschiede in der Besoldung für Soldaten der kanadischen Armee und der tschechoslowakischen Armee, die Frage der Absicherung der Familien der Freiwilligen usw. gehörten.

Die Mission mit Generalstabsobster Čeňek Kudláček an der Spitze konnte gute Beziehungen zu den Landsleuten knüpfen, die Ergebnisse der Anwerbung blieben letztendlich freilich weit hinter den Erwartungen zurück. In nicht ganz zwei Jahren gelang es lediglich, 147 Männer nach Europa zu entsenden. Gründe dafür gab es offenbar mehrere: zu großes Verlassen auf den Patriotismus der Emigranten, deren jüngere Generation zur alten Heimat keine enge Beziehung mehr hatte und oft in die kanadische Armee eintrat, den späten Beginn der Anwerbung, feindliche Propaganda der slowakischen Demagogen und Nazis und die Verstreutheit der landsmannschaftlichen Ansiedlungen in ganz Kanada. Eine ähnliche Erfahrung wie die Tschechoslowaken haben freilich auch die Vertreter weiterer europäischer Staaten gemacht, die mit dem gleichen Ziel nach Kanada gekommen waren.

Die tschechoslowakische Militärmission beendete als Einheit ihre Tätigkeit auf kanadischem Gebiet Anfang 1943. Nur ein Teil davon machte unter der Leitung von Oberstleutnant Ján Ambruš als tschechoslowakischer Militärattaché in Kanada weiter, Oberst Kudláček reiste als Militärattaché nach Brasilien, wo er ähnliche Aufgaben ausführen sollte.